

no.6, available at: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=30349> (accessed 17 September 2023). (In Russian).

#### Сведения о авторах:

*Калиева Айнагуль Балгауовна\** – кандидат биологических наук, ассоциированный профессор (доцент) кафедры биологии и экологии, НАО «Торайгыров университет», Республика Казахстан, 140008, ул. г.Павлодар, ул. Чокина 162/3, тел: 8-701-762-62-75, e-mail: [ainanurlina80@mail.ru](mailto:ainanurlina80@mail.ru).

*Ельмуратов Гани Жумабаевич* – кандидат политических наук, профессор кафедры философии и социальных наук, НАО «Торайгыров университет», Республика Казахстан, 140008, г.Павлодар, ул.Рамазанова 7а, тел: 8-705-169-42-57, e-mail: [\\_gani\\_g@mail.ru](mailto:_gani_g@mail.ru).

*Ельмуратова Ботагоз Жумабаевна* – кандидат исторических наук, ассоциированный профессор (доцент) кафедры Истории Казахстана, НАО «Торайгыров университет», Республика Казахстан, 140008, г.Павлодар, ул. Жаяу-Мусы 1, тел: 8-701-480-27-70, e-mail: [e\\_botagoz@mail.ru](mailto:e_botagoz@mail.ru).

*Кулумбаева Майса Жумабаевна* – магистр культурологии, старший преподаватель кафедры Истории Казахстана, НАО «Торайгыров университет», Республика Казахстан, 140008, г.Павлодар, ул.Жаяу-Мусы 1, тел:8-702-180-38-00, e-mail: [k\\_maisa1968@mail.ru](mailto:k_maisa1968@mail.ru).

*Kaliyeva Ainagul Balgauovna\** – Candidate of Biological Sciences, Associate Professor of the Department of Biology and Ecology, Toraighyrov University NJSC, Republic of Kazakhstan, 140008, Pavlodar, 162/3 Chokin Str., tel.: 8-701-762-62-75, e-mail: [ainanurlina80@mail.ru](mailto:ainanurlina80@mail.ru).

*Yelmuratov Gani Zhumabayevich* – Candidate of Political Sciences, Professor of the Department of philosophy and social sciences, Toraighyrov University NJSC, Republic of Kazakhstan, 140008 Pavlodar, 7a Ramazanova Str., tel.: 8-705-169-42-57, e-mail: [gani\\_g@mail.ru](mailto:gani_g@mail.ru).

*Yelmuratova Botagoz Zhumabayevna* – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of History of Kazakhstan, Toraighyrov University NJSC, Republic of Kazakhstan, 140008, Pavlodar, 1.Zhayau-Musa Str., tel.: 8-701-480-27-70, e-mail: [e\\_botagoz@mail.ru](mailto:e_botagoz@mail.ru).

*Kulumbayeva Maisa Zhumabayevna* – Master of Cultural Studies Senior Lecturer at the Department of History of Kazakhstan, Toraighyrov University NJSC, Republic of Kazakhstan, 140008, Pavlodar, 1.Zhayau-Musa Str., tel.: 8-702-180-38-00, e-mail: [k\\_maisa1968@mail.ru](mailto:k_maisa1968@mail.ru).

*Калиева Айнагуль Балғақызы\** – биология және экология кафедрасының қауымдастырылған профессоры (доценті), биология ғылымдарының кандидаты, «Торайгыров университеті» коммерциялық емес акционерлік қоғамы, Қазақстан Республикасы, 140008, Павлодар қ., Шокин к., 162/3, тел: 8-701-762-62-75, e-mail: [ainanurlina80@mail.ru](mailto:ainanurlina80@mail.ru).

*Ельмуратов Гани Жұмабайұлы* – философия және әлеуметтік ғылымдар кафедрасының қауымдастырылған профессоры (доценті), саясаттану ғылымдарының кандидаты, «Торайгыров университеті» коммерциялық емес акционерлік қоғамы, Қазақстан Республикасы, 1400008, Павлода қ., Рамазанов к., 7а, 8-705-169-42-57, e-mail: [\\_gani\\_g@mail.ru](mailto:_gani_g@mail.ru).

*Ельмуратова Ботагоз Жұмабайқызы* – Қазақстан тарихы кафедрасының қауымдастырылған профессоры (доценті), тарих ғылымдарының кандидаты, «Торайгыров университеті», коммерциялық емес акционерлік қоғамы, Қазақстан Республикасы, 1400008, Павлодар қ., Жаяу-Муса к., 1, тел: 8-701-480-27-70, e-mail: [e\\_botagoz@mail.ru](mailto:e_botagoz@mail.ru).

*Кулумбаева Майса Жұмабайқызы* – Қазақстан тарихы кафедрасының аға оқытушысы, мәдениеттану магистрі, «Торайгыров университеті» коммерциялық емес акционерлік қоғамы, Қазақстан Республикасы, 1400008, Павлодар қ., Жаяу-Муса к., 1, тел: 8-702-180-38-00, e-mail: [k\\_maisa1968@mail.ru](mailto:k_maisa1968@mail.ru).

ӘОЖ 371.8.08

FTAMP 14.27.05

[https://doi.org/10.52269/22266070\\_2023\\_4\\_171](https://doi.org/10.52269/22266070_2023_4_171)

#### СЫНЫПТАН ТЫС ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫ АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚ МӘДЕНИЕТТІН ТӘРБИЕЛЕУ

*Куанышбаева З.Б.* – педагогика ғылымдарының кандидаты, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университетінің бастауышта оқыту әдістемесі кафедрасының аға оқытушысы, Шымкент қаласы, Қазақстан Республикасы.

Бастауыш сыныптарда баланың рухани әлемі мен адамгершілік бейнесінің маңызды қасиеттерін қалыптастырып, мінез-құлқы, еркіндігі мен моральдық келбетінің ерекшеліктерін

есепке ала отырып әрбір ұстаз оқу мен тәрбие үрдісін нәтижелі ұйымдастырудың өзектілігі мақала мазмұнында баяндалады. Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының бойында әдепті мінез-құлық пен мәдениетілікті қалыптастыруда сыныптан тыс тәрбие жұмыстарын ұйымдастырудың маңыздылығы қарастырылған. Бастауыш сынып оқушыларының әдепті іс-әрекеттері мен дүниетанымдық көзқарастары, салауатты дағдылары мен ұнамды мінез-құлық нормаларын сақтау сыныптан тыс жұмыстар мен мұғалімнің шеберлікпен ұйымдастарған жұмыстардың мазмұнында екендігі мақалада айтылған. Мақала мазмұнында бастауыш сынып оқушыларының бойында өнегелі мінездің болуы білім беру ұйымдарындағы сыныптан тыс тәрбие жұмыстары мен отбасының бірлескен тәрбиелік жұмыстарға байланысты екендігі көрсетіледі. Сабақтан тыс оқу және тәрбиелік іс-әрекеттер оқушылардың мінез-құлық мәдениетін қалыптастыруына ықпал жасап, мәдени дағдыларды игеруге, өз жауапкершілігін арттыруға септігін тигізетіні көрсетілген. Зерттеу жұмыстарының мазмұны мен нәтижесі мақала мазмұнында сипатталып, бастауыш сынып оқушысының мінез-құлық мәдениетінің негізгі қызметтері мен сыныптан тыс жұмыстарда кітап оқу, саяхат, серуен, байқаулар, көркемөнер т.б. шығармашылық және әдістемелік жұмыстарды жүйелі жоспарлау қажеттілігі баяндалады.

**Түйінді сөздер:** мінез-құлық, мәдениет, сыныптан тыс жұмыс, тәрбие, адамгершілік, қарым-қатынас, әдептілік, рухани тәрбие.

### ВОСПИТАНИЕ КУЛЬТУРЫ ПОВЕДЕНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ ВНЕКЛАССНУЮ ВОСПИТАТЕЛЬНУЮ РАБОТУ

*Куанышбаева З.Б. – старший преподаватель кафедры методика начального обучения, Южно-Казахстанский государственный педагогический университет, г.Шымкент, Республика Казахстан.*

*В данной статье рассматривается важность организации внеурочной деятельности в воспитании культуры поведения младших школьников и методика организации воспитательной работы. В начальных классах формируются важнейшие качества духовного мира и нравственного образа ребенка, формируются особенности его поведения, свободы и нравственного облика. Внеурочная учебная, рабочая, игровая деятельность способствует формированию культуры поведения учащихся, способствует полноценному формированию духовных ценностей, приобретению культурных навыков, повышению их ответственности. В содержании статьи отмечается, что негативное поведение младших школьников, непристойные действия между старшими и сверстниками являются следствием неправильных действий, происходящих в окружающей среде. Наличие нравственного характера у младшего школьника связано с качественной организацией воспитательной работы. Основные функции культуры поведения младшего школьника и требования к воспитанию анализируются в содержании статьи. Во внеурочной деятельности использование внеклассных чтений, путешествий, художественных и т.д. творческих работ является продуктивной работой.*

**Ключевые слова:** поведение, культура, внеклассная работа, воспитания, нравственность, общение, порядочность.

### BUILDING THE CULTURAL BEHAVIOR OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN THROUGH EXTRACURRICULAR EDUCATIONAL WORK

*Kuanyshbayeva Z.B. – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of methods of primary education, South Kazakhstan State Pedagogical University, Shymkent, Republic of Kazakhstan.*

*This article discusses the importance of organizing extracurricular activities in the education of the cultural behavior of younger schoolchildren and the methodology of organizing educational work. In primary school, the most important qualities of the mental world and the moral image of the child are formed, including the peculiarities of his or her behavior, freedom and morals. Extracurricular educational, work, and play activities contribute to the formation of the cultural behavior of students, to the full formation of spiritual values, the acquisition of cultural skills, and the increase of their responsibility. The article notes that the aversive behavior of younger schoolchildren, obscene actions between seniors and peers are the result of improper actions occurring in the environment.*

*The presence of a moral character in the younger students is associated with the qualitative organization of educational work. The main functions of the cultural behavior of the younger students and the requirements for education are analyzed in the article. During the extracurricular activities, the use of extracurricular reading, travel, art and other creative activities is quite efficient.*

**Key words:** behavior, culture, extracurricular activities, education, morality, communication, decency.

**Кіріспе.** Жас ұрпақтың мінез-құлқындағы мәдениеті мен өнегелі тәрбиесі қазіргі таңда әрбір білім беру жүйесінде, сонымен қатар әрбір отбасында ең өзекті де күрделі мәселелердің бірі екені анық. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінде және Қазақстан Республикасының жалпы білім беру «тұжырымдамасында» жеке адамның рухани және күш-қуат мүмкіндіктерін ашу, рухани-адамгершілікті қалыптастыру, әрбір адамды дамыту үшін жағдайлар жасау міндеті ерекше аталуы көтеріліп отырған мәселенің қоғам талабынан туындап отырғандығын және тақырыптың өзектілігін дәлелдейді және білім беру жүйесінің алдында оқыту мен тәрбиелеу үрдісін жаңаша деңгейге, өзгеріп жатқан өмірге бейімдеуге бағыттау қажеттігін көрсетеді [1].

Бүгінгі таңда қоғамдағы ірі өзгерістер және ғылым мен техниканың дамуы мен әртүрлі ақпараттық құралдар жас ұрпақтың бойында жағымды мінез-құлықтың қалыптасуына әсер етіп, мектептегі оқу-тәрбие үрдісін жетілдірудің балама жолдарын жасауды қажет етіп отыр. Сонымен бірге балалар көбінесе отбасында әртүрлі мінез-құлқын қалыптастырып, білім ордасында тәрбие үрдісіне де үлкен үлес қосуын, тәрбие жұмысын жүйелі ұйымдастыруды қажет етіп отыр. Балалардың бойында оң қасиеттерге баулып, теріс мінез-құлықтарды, әрекеттерді болдырмау педагогикалық іс-қимылдардың тиімді ұйымдастыруына байланысты болады. Қазіргі таңда оқушылардың сабақта алған білімдері олардың мәдениетті мінез-құлқының қалыптасуына тікелей әсер ете бермейтіні көрініс табуда. Сондықтан да оқушының мінез-құлық мәдениетін қалыптастыру сыныптан тыс ұйымдастырылған жұмыстар арқылы іске асуы қажет. Өйткені баланың мінез-құлқына әлеуметтік, экономикалық факторлармен бірге биологиялық, психологиялық, демографиялық факторлар да әсер етеді. Бастауыш сынып оқушыларының мінез-құлық мәдениетін тәрбиелеуде сыныптан тыс ұйымдастырған жұмыс мұғалімнің бойындағы рухани күштерді түгелдей іске қосуды ақылгөйліктен туған шыдамдылық пен ұлы сүйіспеншілікті, балаларға деген, өз ісіне деген сүйіспеншілікті талап етеді.

**Негізгі бөлім.** Қазіргі уақытта оқушылардың мінез-құлық мәдениетін қалыптастыруда сыныптан тыс жұмыстарда оқушының жас және дербес ерекшеліктерін ескере отырып терең және қызықты танымдық және тәрбиелік мазмұнмен ұйымдастырылса, жұмыстың сапалы болғанын көрсетеді. Ол үшін мұғалімге сыныптан тыс тәрбие жұмысын, еңбек іс-әрекетін т.б. жоспарлау сәтінен бастап оқушылардың мінез-құлық мәдениетінің ерекшеліктерін ескере отырып, өмірде өз орнын табу үшін қандай қасиеттерді сіңіруде бағыт бағдар беру керек. Дегенмен әрбір істің негізгі мәселелерді шешуде біз ғылыми басылымдарға шолу жасап, өзіндік мәдениеттілік мәселесі аясында және мінез-құлық мәдениетін қалыптастыру аясында көптеген ғалымдардың еңбектеріне талдау жасадық.

Мектеп оқушыларының бойында жүріп-тұрудың мәдениетін тәрбиелеу мәселесі педагогика ғылымының көрнекті өкілдерді Я.А.Коменский, И.Г.Песталоцци, И.Д.Ушинский, кеңестік педагогика теоретиктері А.С.Макаренко, Н.К.Крупская, С.Т.Шацкий, В.А.Сухомлинский, И.И.Болдырев, И.С.Марьенко, В.И.Петрова сияқты ғалымдардың еңбектерінде де басты көрініс тапқан. Қазақ халқының сан ғасырлық өзіндік мінез-құлық мәдениеті туралы құнды ой-пікірлер, оларды жастар бойында тәрбиелеудің көптеген мәселелері белгілі ақын-жыраулар – Асан Қайғы, Ақтамберді, Бұқар жырау, Дулат Бабатайұлы т.б. көркем шығармаларында ерекше аталған. Отандық ағартушы ғалымдардың еңбектерінде де тұлғаның адамгершілік қасиеті мен қарым-қатынас мәдениеттілігін қалыптастыру мәселесі ерекше қарастырылған. Атап айтсақ, Ж.Аймауытов, С.А.Ұзақбаева, С.М.Төрениязова, С.Қожагельдиева, Р.Төлеубекова, А.Капенова, Л.Керимов т.б.

Ғ.Дүкенбаева өз шығармасында егер адамның іс-әрекеті мен жүріп-тұруынан көркемдік пен әсемдіктің орны байқалмаса, онда ақыл-парасаттылық пен адамгершілік қасиеттің ойлаған ойына қол жеткізе алмайды деп айтып өткен.

Рейсейлік ғалымдардың мектеп оқушыларының саналы тәртібі мен адамгершілік қасиеттерін тәрбиелеу мәселесіне көп көңіл аударып ғылыми еңбектерінде сыныптан тыс жұмыстарда ұнамды мінез мен саналы әрекеттің құндылығын айта отырып, тәрбиенің өзгеруі уақытқа, яғни қоғамның өзгеруінде екенін және жеке тұлғаның адамгершілік сапасы тек өмірде, еңбекте және қоғамдық іс-әрекеттерде өңделеді дей келе, мектеп тәжірибесіндегі тәрбиенің негізгі бағыты оқу мен еңбектің бірігуімен мектептің оқу-тәрбие процесінің талаптарын былай көрсетеді:

- саналы тәртіп пен адамгершілік тәрбиесінің арасындағы байланыстың мәнінде;
- оқушының саналы тәртібі мен адамгершілік қасиетіне педагогтың әсері;
- оқушының саналы тәртібіне педагогикалық әсерімен өзара әрекеттесу механизмін ашу;
- оқушыны өнегелі тәрбиелеуде ұжым арқылы әрекеттесу әсерінің мүмкіндіктерін пайдалану.

[2, 116 б.]

Білім беру ұйымдарында сыныптан тыс тәрбие жұмысын ұйымдастыру мәселесі бойынша Н.И.Болдырев өз еңбегінде мектеп оқушысының тыныс тіршілігін оның мүдделері мен бейімділігінің, ерік-жігері мен мінезінің ерекшеліктерін зерттеу – «Бұл бала жүрегіне төте жол табуды педагогикалық ықпалдың неғұрлым пайдалы әдістерін қолдануды білдіретінін атап көрсетеді». Сыныптан тыс өткізілетін іс-шаралар оқушыға кең көлемде тәрбиелік әсер етеді:

- Іс-тәжірибеде қолдана алатын іскерлік білік, дағдыларын қалыптастыру, сыныптан тыс жұмыстарға қатысу арқылы әлеуметтік ортаға бейім тәжірибені меңгеру мүмкіндігі;
- оқушылардың әртүрлі іс-әрекеттерге қызығушылығын ояту арқылы іс-шараларға өздігінен және белсенді қатысу;
- оқушының жеке тұлғалық қасиетін дамыту арқылы ұжымда қарым-қатынас орната алу мүмкіндігі;
- шығармашылық қабілет мен қызығушылық танытқан жағдайда сыныптан тыс жұмыстарға қатысу мүмкіндігі;
- сыныптан тыс жұмыстарға қатысудың күнделікті мониторингі кезінде жеке тұлғалық ерекшеліктерінің қалыптасу деңгейін дамыту мүмкіндігі;
- сыныптан тыс жұмыстар арқылы шығармашылық, зияткерлік, арнайы мүмкіндіктерді қалыптастыру;
- ата-аналардың кез-келген бос уақытында сыныптан тыс іс-шараларды ұйымдастыруы барысында жеке тұлғаны дамыту мен қалыптастыруда тиімді жақтары.

Н.П.Горбуновтың ғылыми еңбегінде сыныптан тыс жұмыстар оқушының мектепке бейімделуіне қолайлы екендігі және баланың дамуына, жұмыс жасауға мүмкіндігін туғызатыны көрсетілген [3,9 б.].

Ұлы халқымыз «Көз көргенін, көсеу түрткенін біледі» - деп айтқан екен. Егер де сәби осы өмірге әдепті, тәрбиелі бол келсе, оған үлкендер тарапынан тәлім-тәбие беріліп, қолдау жасалса бала бойында жақсы мінез-құлық қалыптасады. Жүсіпбек Аймауытов «Адам мінезінің, ақыл қайратының әр түрлі болуы тәрбиенің түрлі болуынан. Адам баласының теріс әрекет етуі, мінез көрсетіп, дөрекі сөйлеуі тәрбиенің жетіспегендігінен» - дейді. Осыған байланысты әрбір баланың бойында жақсы мінез, адамгершілік қасиеттер қалыптастыруда тәрбиелік іс-шараның мазмұнына аса мән беру керек.

Зерттеу жұмыстары бойынша көптеген психологтардың еңбектерінде баланың басты проблемасы мінез-құлықтың ерекшеліктерімен қаншалықты байланысты болмаса да, ортаның талабына қарай өзгеріп отыратын психикалық процестің жұмылдырушылығы мен бейімделушілігінің төмендеу тәсілдерінің түрлері де тап сондай дұрыс болмайтын жағдайлары айтарлықтай жиі кездеседі дейді. Оқушының мінезінің қалыптасу нәтижелілігі ең алдымен отбасымен қоршаған ортасына, мектептегі білім беру үрдісі мен сыныптан тыс тәрбие жұмысына тәуелді болады. Отбасы мен мектеп жақсы тәрбие берсе де оқушының рухани адамгершілік қасиеті, еңбекке баулу тәрбиесі, қоршаған ортаға деген көзқарасы да жоғары болады.

Мектеп оқушысының мәдениетті мінез-құлқы жан-жақты іс-әрекеттермен сипатталады. Оқушының мінез-құлық мәдениеті қоғамда және адамның қарым-қатынасында маңызды қоғамдық қызметтер атқарады [4, 75 б].

Оқушының мінез-құлық мәдениетінің негізгі қызметтері мыналар:

- тазалық сақтау, гигиеналық талаптарды сақтау;
- қоғамдық орындарда әдептілік сақтау қызметі;
- қоршаған ортада саналы іс-әрекет ету қызметі;
- адал еңбек ету қызметі;
- адамгершілік қасиеттер қызметі;
- кісіге деген құрмет қызметі;
- қарым-қатынас қызметі.

Біздің зерттеу жұмысымызда педагогикалық еңбектерге талдау жүргізуде «Баланы адамгершілікке тәрбиелеудің негізгі құралы – халық педагогикасы мен ұлттық салт дәстүрлер» - деп көрсетілген көптеген ғылыми жұмыстар мен әдеби шығармалармен таныстық. «Халқым қандай десең, салтымнан сынап біл» - осы салт-дәстүрлерден сол ұлттық мінез-құлқы, үлгі-өнегесі, зейін-зердесі, даналығы, ерекшелігі, шешендігі, тапқырлығы, ақыл-парасаты, айналадағы ортаға моральдық, этикалық, танымдық көзқарасы көрінетінін аңғардық. Мағжан Жұмабаевтың «Ұлт тәрбиесі баяғыдан бері сыналып, көп буын қолданып келе жатқан тақтақ жол болғандықтан әрбір тәрбиеші, сөз жоқ, ұлт тәрбиесімен таныс болуға тиісті және әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында сол ұлты үшін қызмет ететін болғандықтан әрбір тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті» - деген «педагогика» еңбегінде баланы адамгершілікке ұлттық мұрамен тәрбиелеуден бастау керек деп айтылған тұжырымдаманың құнды екенін атап кеткіміз келеді.

Р.А.Касимовтың зерттеу жұмысында мәдениетті салауатты тұлға ғана нақты дұрыс қадам жасап, әрбір іс-әрекетте белсенділік танытып, қозғаушы күш арқылы оның мотивациясы артып, уәждемесі қозғаушы күш болып табылатын және қарым-қатынаста денсаулығын сақтап, күтуде субъектілік ұстаным ұстайтынын көрсеткен [5,63 б.].

Мінез-құлық мәдениетіне тәрбиелеудің негізгі және қажетті шарты – мектептегі күнделікті педагогикалық іс-әрекетте және отбасында тәрбиені ұйымдастыру арқылы құндылықты қалыптастыру болып табылады. Мектеп практикасында адамгершілік нормалары мен ережелерін ақпараттандыру және түсіндіру бойынша жұмыс оқу процесінде, балалардың күнделікті өмірі мен қызметі кезінде және арнайы жоспарланған әңгімелерде жүзеге асырылады. Адамгершілік нормалары туралы оларды оқыту процесінде, білімді-оқу процесінде, негізінен оқу және тәрбие сағаттарында дамыту қажет.

Тіпті К.Д.Ушинскийдің өзі баланың адамгершілік жағынан қалыптасуына олардың кітап оқуының маңызды екенін атап көрсеткен болатын. Ол кез-келген туынды балаға өмірдің белгілі бір қырын танытатындығын айтқан.

Бірақ мінез ерекшеліктерінің қалыптасуында биологиялық факторлардан гөрі тәрбиенің ролі күшті. Бұл жөнінде академик И.П.Павлов: «.....адамның мінез-құлқының бейнесі нерв жүйесінің туа біткен қасиеттеріне ғана байланысты болып қоймайды. Сонымен бірге организмнің жеке өмір сүру барысында болатын ықпалдарға да байланысты, демек, кең мағынасында айтқанда, үнемі тәрбиелеу немесе үйрету жұмыстарына да байланысты болады».

Әрбір ағартушының және ғалымдардың пікірілері мен тұжырымдамаларын есепке ала отырып, зерттеу жұмысымызда біз оқушының мінез құлық мәдениетін тәрбиелеуде мұғалімнің сыныптан тыс тәрбие жұмысын жоспарлы және жүйелі ұйымдастыруы қажет деп есептейміз. Сонымен бірге әдістемелік жұмыстарды жоспарлы ұйымдастырып, іс-әрекетке қатысушы тұлғаның жеке ерекшеліктерін анықтай отырып, жұмысты жүйелі жоспарлау қажет деп есептедік. Дегенмен әрбір тұлғаны қалыптастыруда қарым-қатынас жасау іс-әрекетінің орыны ерекше екенін атаймыз. Өйткені оқушыға берілген білімен өнегелі тәрбие қарым-қатынас арқылы тұлғада ұнамды мінез-құлық қалыптасады.

**Зерттеу материалдары және әдістері.** Зерттеу деректерге сүйенсек, мінез-құлық мәдениетінің негізі – бұл жеке басқа қойылатын талаптар, мектеп оқушыларының тәртіп ережелері, қоғамдық ұйымдар, әдеп, өнер, еңбек ұжымы, өзін - өзі басқару болып табылады.

Зерттеу жұмысымыз бойынша бірқатар мектептердің бастауыш сынып оқушыларымен сыныптан тыс жұмыстардағы оқу, еңбек ету, ойнау іс-әрекеттері бақылауға алынды. Бастауыш сынып оқушыларының сынып жетекшісі оқу жылының басталысымен мектептің тәртібі мен белгіленген ережелерге сәйкес жұмыс жасайтыны анықталды. Әрбір ұстаз алғашқы күндерден бастап балалармен қандай жұмыс жүргізу керек екендігін, балалармен қарым-қатынаста үлгі болатын өнегелі істерді көрсетіп дамытып отыруы қажет. Мінез-құлық нормалары мен ережелеріне сай жұмысты ұйымдастыруда әрбір оқушының өзіндік психологиялық ерекшелігі есепке алынуы қажет.

В.А.Сухомлинский айтқан, «бала мінезін қалағанымызша иелеуге болады, мұнда шәкірт ұжымның, жақсы ортаның дұрыс қоғамдық пікірдің орны ерекше». Тәрбиенің негізгі маңызды саласы-адамгершілік тәрбиесі, адамгершілік пен әдептілік, үлкендер мен кішілер арасындағы қарым-қатынас мәдениеті.

Мінез-құлық мәдениетін қалыптастыру жұмысының негізі:

- мұғалім оқушыларға мәдени тәртіптілікті және үлгілі болуды үйрету қажет;
- оқушылардың іс-әрекетінде дұрыс мінез-құлықтың дағдылары мен ережелері игерілуі қажет;
- оқушылардың тәртіптілігін бақылауға алуды қалыптастыру;
- мұғалім оқушылардың тәртібіне объективті баға беру қажет;
- мұғалімнің оқушылармен жұмысында жеке көңіл аударылып жұмыс істеуі қажет.

Мектеп оқушыларының саналы мінез-құлқының қалыптасуы оқушылардың мінез-құлық режимін сақтау қажеттілігін түсінуі мен қоғамдық талаптар, ережелерді орындау қажеттілігі, мінез-құлықтағы өзін-өзі бақылауды және қарым-қатынасты қамтиды.

Балалардың бойында саналық пен мәдениеттілікті тәрбиелеуде басты психологиялық жағдай – бала эмоциясындағы жақсы әсері, физиологиялық және ішкі жан дүниесінің, өзін-өзі өзін қолайлы сезінуіне көңіл бөлген дұрыс. Көп жағдайда бұл қоршаған ортадағы қарым-қатынас стиліне, мектептегі және отбасындағы жағдайларға байланысты болып табылады. Баланың басты мазалайтын мәселесі мінез-құлық ерекшеліктеріне байланысты болмағанның өзінде де, қоршаған ортаның талаптарына байланысты өзгеретін психикалық үдірістің әсері мен бейімделуін теріс әсеріне қатысты әдістерінің түрлерінің кері әсері жиі кездесіп отырады.

Балаларды саналы және мәдени тұрғыдан тәрбиелеудегі маңызды психологиялық жағдай-бұл баланың жақсы эмоционалды күйде болуы болып табылады, сонымен қатар физиологиялық және ішкі жан дүниесінің, өзін-өзі жақсы сезінуіне көңіл бөлу. Көп жағдайда бұл қоршаған ортадағы қарым-қатынас стиліне, мектептегі және отбасындағы жағдайға байланысты. Баланың басты мәселесі мінез-құлық ерекшеліктерімен онша байланысты болмаса да, қоршаған ортаның талаптарына байланысты өзгеретін психикалық үдірістің жұмылдырылуы мен бейімделуін төмендету тәсілдерінің түрлері де жиі кездеседі.

Зерттеу жұмысында мектеп мұғалімдерімен ата-аналармен жүргізілген сауалнамалар, оқушылармен жүргізілген тәрбиелік іс-шаралардағы жұмыстар бірқатар зерттеу жұмысымыздың негізгі мәселенің жауабын анықтауға септігін тигізді. Бастауыш сынып оқушыларының мінез-құлық мәдениетін тәрбиелеу үдірісіндегі зерттеу нәтижелері толықтай эксперименттік тексеруден өткізіліп отыр. Сыныптан тыс ұйымдастырылған жұмыс мұғалімнің біліктілігі және шығармашылық қабілетінің сипатына талап етіп қоймай ұстазы мен шәкірті арасындағы бір-біріне деген түсінушілік, қарым-қатынас жақсы нәтиже көрсете алды.

Бастауыш сынып оқушылары бойында жүріп-тұрудың мәдениетін тәрбиелеу барысында сыныптан тыс шараларды ұйымдастыруды эксперименталдық-тәжірибелік жұмысын мынандай кезеңдерге бөліп қарастырдық (1 кесте).

Кесте 1 – Оқушылардың эксперименталдық-тәжірибелік жұмысының кезеңдері

1-кезең	Анықтау эксперименті	Сауалнама, сұхбат, сұрақ-жауап, әңгіме, бақылау, байқау, анкета т.б	Жүргізілген жұмыстың нәтижелері кейінгі жұмыстармен салыстыру үшін пайыздық есеппен шығарылды.
2-кезең	Қалыптастыру эксперименті	Бастауыш сынып оқушыларына арналған тәрбиелік білімді практика кезінде оқушының санасына қалыптастыру.	Сыныптан тыс жұмыстарда оқушылардың бойында адамгершілік рухани құндылықтарды қалыптастыруда ізеттілік, сыйластық, әдептілік, мәдениетті сөйлеу дағдысын қалыптастыру.
			Ұлттық тәрбиенің ғылыми-теориялық негізі туралы білім-білігін көтеру.
3-кезең	Бақылау, қорытындылау кезең	Зерттеу жұмысының нәтижесі мен тәрбиелік іс-шаралардың нәтижесін шығару.	Оқушының бойында қоршаған ортаға көзқарастарын, салауатты дағдысын, қарым-қатынаста мінез-құлық ережелерін сақтаудың маңызын түсіну.

Екінші кезеңде бастауыш сынып оқушыларының мәдени мінез-құлқын қалыптастыруға үлкен мән берілді. Бұл кезеңде оқушының мәдениетін, саналы іс-әрекетін, әдептілігін, сыпайылығын, адамгершілігін, қарым-қатынасын, рухани әл-ауқатын, қоршаған ортаға қатынасын қалыптастыру қарастырылды. Осы кезеңде педагогикалық әдістемелік нұсқаулар, арнайы курс бағдарламасы, әртүрлі дидактикалық әдістер ғылыми-теориялық негізде қолданылды.

Бастауыш сынып оқушыларының мінез-құлық мәдениетін тәрбиелеу бойынша жүргізілген жұмыс нәтижесін сандық және сапалық жағынан бағалауда сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру арқылы тәрбиелеудің компоненттері, өлшемдер мен деңгейлері анықталды (2 кесте).

Кесте 2 – Оқушылардың мінез-құлық мәдениетін тәрбиелеудің компоненттері мен деңгейлерін анықтау кестесі

бөлімдері	Критерийлері	Деңгейі		
		Жоғары	Орта	Төмен
Қызығушылығын ояту	Оқушының мінез-құлық-ның мәдениетін қалыптастыру әдістеріне қызығушылығы. Өз бетінше саналы әрекет жасауға ұмтылыс жасауы. Әлемдік мәдениетке қызығушылығы мен қарым-қатынас жасаудағы сөз мәдениетін сақтауға әрекет етуі.	Бастауыш сынып оқушылары мінез-құлық мәдениетін қалыптастырудың маңыздылығын жақсы түсініп, әдепті, сыпайы, тәртіпті, саналы, іс-әрекеті жоғары болып табылады. Қоршаған ортада және сыныптан тыс шараларда қарым-қатынастардағы кішіпейілділік, мейірімділік пен ізеттілік, адамгершілік сияқты құнды қасиеттері. Досы мен ұжымға, адамдарға және, Отанына деген	Оқушының мінез-құлық-ның мәдениеттілігі ережелер мен талаптарға сәйкес, оның маңыздылығын мойындамайды. Оқушы тек жақсы оқиды да, әдепті болуға тырысу қабілеті жоқ, ойлаған ойын іс жүзіне асыруға тырысуы. Сыныптан тыс жұмыстарға қатысады, мінез-құлық мәдениеттінің талаптарын түсінеді, бірақ өз бетінше әрекет жасай алмайды.	Бастауыш буын оқушылары сыныптан тыс ұйымдастырылған іс-шараларға қатыспайды, себебі бұл жұмыстың маңыздылығын түсіне алмайды. Әдепті сөйлеуге, саналы іс-әрекет жасауға өз тарапынан іс-әрекет жасамайды. Қоршаған ортамен қарым-қатынас жасау барысында дәрежі сөйлейлеп, жасы үлкенге құрмет көрсетіп, кішіні сыйлау дегенді бі-
Танымдық	Жеке тұлғаның мәдениеттілік қасиетін танып білуі. Мінез-құлық мәдениетінің нормаларын, ережелерін, талаптарын білуі керек. Баланың бойындағы рухани құнды қасиеттерінің болуы. Мораль, этика, мәдениеттілік сөздерінің мағынасын білуі керне.			

Процессуалдық	Мінез-құлық мәдениетін қалыптастыру барысында халық педагогикасын, ұлттық салт-дәстүрлерін пайдалануы. Сол сияқты, отбасы тәрбиесін ескере отырып, рухани құнды қасиеттері туралы іс жүзінде қолдана білуі. Қоршаған ортада боцвндағы мәдени мінез-құлықтың көрсете білуі. Әдептілікті, сұлулықты ұстана білу.	бойында сүйіспеншілік қалыптасқан. Ұлттық салт-дәстүрлері мен сөйлеу мәдениеті белгілерін меңгеру қабілетінің жоғары деңгейде болуы. Мәдениеттілік пен тәртіп, сыпайылық, қарым-қатынас барысындағы әдептілік, саналы әрекеті мен сөйлеу мәдениетінің жоғары деңгейде болуы.	Осы жерде мінез-құлығының мәдениеттілік қасиетінің қалыптастыру барысында өз бетінше әрекет етуі, соның ішінде танымдық, мотивациялық іскерлік бағыты бойынша қызығушылығын іс жүзіне жүзеге асыруы орта деңгейде болуы.	ле бермейді, себебі сыйлау мен құрметтеу ұғымын түсіне бермейді. Қоғамдық сыныптан тыс сабақтарда тәртіп сақтау керек екенін білмейді, ойына келгенін істейді, еліктеушілік қабілеті басты орыналады. Құрбы-достары мен тәрбиешілердің, ата-аналардың көмегінсіз әрекет ете алмайтынына келіседі.
---------------	--	--	--	---

Бастауыш сынып оқушыларының мінез-құлық мәдениетін тәрбиелеу бойынша сабақтан тыс іс-шараларды ұйымдастыру мәселесі бойынша оқушылардың мінез-құлық мәдениетін қалыптастыру анықталады. Осы мәселені басшылыққа ала отырып, ұсынылған жүйелік сипаттың негізінде педагогикалық практикада зерттелетін сапаның сенімділігі нақтыланды. Оқушының мінез-құлық мәдениетін қай сыныпта қалыптастыруға болады деген сұраққа бастауыш мектепте 57%, орта мектепте 18%, жоғары мектепте 25% жауап береді. Баланың мінез-құлқының қалыптасуына әсер ететін факторларға қоршаған орта 49%, отбасы 37%, ата-ана 14% әсер етеді деп жауап алды. Мектеп ұйымы оқушылардың мінез-құлық мәдениетін қалыптастыруда қажет пе деген сұраққа 77% қажет деп жауап берді, 23% қажет емес. Мінез-құлық мәдениетін қалыптастыруда сыныптан тыс ұйымдастырушылық жұмыс маңызды ма? Сынып жетекшілерінің 47%, ата-аналардың 25% және бұл жұмыстың маңыздылығын түсінбегендер 28% нақты жауап бере алмады. 59% сіздің балаңыз өз кемшіліктерін өз бетінше шеше ала ма және оқушылардың өз бетінше қалай әрекет ететініне әсер ету арқылы мінез-құлық мәдениетін қалыптастыра ала ма деген сұраққа жауап берді. Оқушының мінезінің өзгеруіне не әсер етеді деген сұраққа 43% теледидар, газет, журналдар 18%, достар 39% деп жауап берді. Оқушылардың мінез-құлық мәдениетін қалыптастыруда ұлттық дәстүрлерді, ұлттық ойындарды қолданудың тиімділігіне 43%, 37% тиімсіз, 20% жауап бере алмады. Баланың мінез-құлық мәдениетін қалыптастыру кезінде дәстүрлі әдісті немесе инновациялық тәрбие технологиясын қолдану керек пе деген сұраққа біз 36% дәстүрлі әдісті, 43% инновациялық технологияны, 21% екі әдісті қолдануы керек деген жауап алдық. Мектеп ұжымы бастауыш мектепте оқушының мінез-құлық мәдениетін қалыптастырудың маңыздылығы мен нәтижелілігін көрсетті. Сонымен бірге бастауыш сынып оқушылары: «Менің мінезім қандай», «Маған сыпайы болу керек», «Мәдениет дегеніміз не?» тақырып бойынша эссе алынды. Бұл жұмыста біз оқушылардың мінез-құлық мәдениеті мен мінез-құлқын қалай түсінетіні, не істеу керектігі, әрекеттеріндегі кемшіліктер және неге еліктеу керектігі туралы егжей-тегжейлі білдік. Осындай сауалнамалар, сұрақтар, әңгімелер, эсселер арқылы оқушылардың мінез-құлық мәдениетін қалыптастыру кезінде мектеп пен ата-аналардың сабақтан тыс жұмыстарға деген жауапкершілігі төмен, тәрбие жұмысын ұйымдастыру қанағаттанарлық екенін байқадық. Біз сондай-ақ ата-аналарға Мектептегі сыныптан тыс жұмыстарға ата-аналардың қатысуымен байланысты мәселелерді шешуге, әдістемелерді тиімді пайдаланудың және оқушылардың мінез-құлық мәдениетін қалыптастыруда адамгершілік қатынастарды құрудың маңыздылығын түсінуде және т. б. көмек қажет екенін байқадық.

**Талқылау.** Неліктен нәтижеге жете алмаймыз? Сыныптан тыс уақытта мұғалім ұйымдастырған тәрбие жұмысы үнемі дамып, мазмұны өзгеріп, ұйымдастырушылық процестер мен әдістер жетілдіріліп отырады. Білім беру қызметінің мақсаттары мен міндеттері ортақ болғанымен, оларға қол жеткізу жолдары бірыңғай және тұрақты бола алмайды. Әлеуметтік және мектептегі даму үрдісіндегі жаңа міндеттер мұғалімнің жұмысын күрделендіріп отыр. Шамадан тыс қойылып отырған жұмыстар мұғалімнің сыныптан тыс тәрбие жұмысын ұйымдастыруға тосқауыл қойып, оқушымен қарым-қатынас жасауға мүмкіндіктерді азайтып отыр. Ақпараттық құралдардың көптігі бастауыш сынып оқушыларының мінез-құлық мәдениетіне ықпал жасауда. Оқушылар мінез-құлық мәдениетін қалыптастыруда ұжымдық шығармашылық жұмыстарына ата-аналар тартылып, жауапкершілік іс-әрекеттер жүктелсе жұмыстың нәтижелі болатыны анық.

Оқушылардың өзін-өзі жетілдіру және оның жеке қасиеттерінің кемшіліктерін жою мақсатындағы іс-әрекеті өзін-өзі тәрбиелеу болып табылады. Өзін-өзі тәрбиелеу оқушыны жан-жақты тәрбиелеу мен дамытуға ықпал етеді. «Жеке өзін-өзі тәрбиелеу» тақырыбындағы тәрбие жұмысында бала өзін объект ретінде қарастырып қана қоймай, сонымен қатар субъект ретінде де дамытуға тырысады.

Балаларға логикалық байланыстар, ойлар мен тұжырымдар туралы терең түсінік беру - әр мұғалімнің игілігі. «Мен кімін?», «Менің сәтсіздігім неде?», «Неге мен лайық емеспін?» және осы сияқты өзін-өзі тәрбиелеудің негізгі құралы сұрақтардың көмегімен енгізілуі керек. Өзін-өзі тәрбиелеу қоғамның пайдалы және лайықты мүшесі болу ниетінен туындауы керек. Өзіңізді тәрбиелеу үшін өзіңізді сынап, қателіктеріңізді мойындауға батылы қадам жасау керек. Өзін-өзі тәрбиелеу мінез-құлықтың кемшіліктерін жоймай және жақсы қасиеттерді қалыптастыру мүмкін емес.

Жеке тұлғаның өзін-өзі тәрбиелеуі үшін оқушыларды өздерін қолға үйрету керек. Өзін-өзі тәрбиелеуге кірісе отырып, студент ең алдымен өзін-өзі жүзеге асырудың жалпы мақсатын түсінуі керек.

Осыған байланысты жеке тұлғаның өзін-өзі тәрбиелеу әдістеріне:

- өзін-өзі сендіру;
- өзін-өзі иландыру;
- өзін-өзі бақылау;
- өзін-өзі талдауды жатқызамыз.

Біздің зерттеулерімізде оқушы бойында санасы мен мінез-құлқының байланысы әр түрлі деңгейде анықталған: кейде мінез-құлықтан хабардарлық деңгейі басым болады, кейде керісінше мінез-құлық басым болады, ал кейде бұл екі нәрсе бір-бірімен байланысты. Бастауыш сынып оқушылары өздерін қалай ұстау керектігін жиі тыңдайды және көбінесе сол нормаларға сәйкес жұмыс істей бастайды. Сондықтан балалардың жұмысын, олардың қарым-қатынасын олар білетін білімге, нормаларға сәйкес әрекет ететіндей етіп ұйымдастырған оң нәтижесін береді.

**Қорытынды.** Бастауыш буын оқушыларының мәдени мінез-құлқын қалыптастыру үшін балалардың жас ерекшеліктері мен қабілеттері мен мүдделеріне байланысты арнайы бағдарлама бойынша сыныптан тыс жұмысты ұйымдастыру қажет. Бұл балаға дұрыс мінез-құлық пен тәртіпті үйретеді. Оқушының дұрыс құрылған оқу жұмысы мен еңбегі, ұйымдастырылған сабақтан тыс қызметі оның қоғамдық өміріне қатысты орасан зор нәтижелер береді. Өз міндетін орындай отырып, оқушы көптеген ерік-жігерлік, интеллектуалдық және эмоциялық қасиеттерді көрсетуі тиіс. Бұл мінезді тәрбиелеудегі тамаша мектеп болады. Белгілі бір қызметті (оқу жұмысын, дене еңбегін және т.б.) орындау үшін қажетті сипаттағы жеке сипаттар ең алдымен сабақтан тыс уақыттағы қызмет барысында қалыптастырылады. Бұл істе мұғалім тарапынан қажетті талаптар мен оқушыларды бақылау үлкен рөл атқарады. Мінез-құлық мәдениеті адамның ішкі мәдениетімен, эстетикалық талаптармен, жалпы бағыттар мен дәстүрлермен тығыз байланысты. Ішкі мәдениет көбінесе адамның сыртқы тәртібін анықтайды, алайда сыртқы мінез-құлық ішкі мәдениетке де әсер етеді және адамның іштей жиналуына әкеледі. Адам келбетіндегі немқұрайлылық, дөрекілік, адам баласын сыйламау, ұятсыздық біртіндеп оның жеке басындағы тиісті теріс қасиеттерге ие болады. Сондықтан балаларды мінез-құлық мәдениеті туралы біліммен, оларды ерте күннен бастап орындау дағдыларымен қаруландырады.

Бастауыш сынып оқушылары бойында жүріп-тұрудың мәдениетін тәрбиелеу бағытындағы мәдени философиялық, этнографиялық, психологиялық, педагогикалық әдебиеттерді ғылыми-теориялық тұрғыдан талдау барысында сыныптан тыс ұйымдастырылған шаралардың педагогикалық маңыздылығын арттырудың кейбір мүмкіндіктерін анықтау арқылы, төмендегідей ұсыныстарды тұжырымдадық:

- оқушылардың мінез-құлық мәдениетін тәрбиелеуге бағытталған сабақтан тыс іс-шаралар жүйелі, өзара байланысты, әртүрлі нысандарда ұйымдастырылатын тәрбие іс-шараларының жүйесін қарастыру;
- сабақтан тыс іс-әрекет мазмұнының оқушылардың адамгершілік санасымен мәдени мінез-құлық әдеттерімен бірлігін қамтамасыз ету;
- сыныптан тыс жұмыста балаларды тиімді адамгершілік қатынастарға тартатын мәдени мінез-құлық әдеттерін қалыптастыруға мүмкіндік беретін жаттығулар жүйесін қолдану
- балалардың мінез-құлық мәдениетін игерудегі субъективті позицияны күшейту;
- сыныптан тыс жұмыстар бастауыш сынып оқушыларының мінез-құлық санасын қалыптастыру ерекшеліктеріне сәйкес келуі, оның ішкі және сыртқы ынталандыруын дамытуы, бүкіл аралықты (циклды) қамтуы керек.

Ұсынылған тұжырымдамалар бастауыш сынып оқушыларының мінез-құлық мәдениетін тәрбиелеу бойынша сыныптан тыс ұйымдастырылған жұмыстың мазмұны мен әдістемесін әзірлеуге негіз бола алады.

#### ӘДЕБИЕТТЕР:

1. **ҚР Білім заңы. 27 шілде 2007 ж №319** [Электрондық ресурс]: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319> (өтініш берілген күні 27.05. 2023 г.).



2. **Богданова, О.С., Петрова В.И. Бастауыш сыныптағы тәрбие жұмысының әдістемесі:** [Мәтін]: мұғалімдерге арналған оқу құралы. 2-бас., қайта қаралған / О.С. Богданова, В.И. Петрова. – М.: Просвещение. – 1980. – 208 с.
3. **Горбунов Н. П. Мектеп оқушыларының оқу іс-әрекетіне бейімделу процесіндегі функционалдық жағдайы** [Мәтін] / Н.П. Горбунов // Педагогика. 2003 N 8. С. 9-13.
4. **Рахматуллаев Д. Н.** Сабақ барысында оқушыларды саналы тәртіпке тәрбиелеу [Мәтін] / Д.Н. Рахматуллаев // Актуальные исследования. – 2023. – №19 (149). – Ч.II. С. 74-76.
5. **Kasimov R.A. Subjective position as a component of education of a healthy personality** [Text] / R.A. Kasimov // Perspectives of Science & Education. – 2020. – Vol. 47, No. 5. – P. 59-74.

## REFERENCES:

1. KR Bilim zanu [Law of the Republic of Kazakhstan “On Education”]. 27 July 2007, no. 319, available at: [https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319\\_](https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z070000319_) (accessed 19 December 2023). (In Kazakh).
2. Bogdanova O.S., Petrova V.I. Metodika vospitatel'noj raboty v nachal'ny'h klassah [Educational methodology in primary school]. 2nd ed. Moscow, Prosveshhenie, 1980, 208 p. (In Russian).
3. Gorbunov N.P. Funkcional'noe sostoyanie shkol'nikov v processe adaptacii k uchebnoj deyatel'nosti [Functional state of schoolchildren in the course of adaptation to learning activity]. *Pedagogika*, 2003, no.8, pp. 9-13. (In Russian).
4. Rahmatullaev D.N. Vospitanie soznatel'noj discipliny' uchashhihsya v processe uroka [Teaching students willing discipline in the classroom.]. *Aktual'nye issledovaniya*, 2023, no.19 (149), part II, pp. 74-76. (In Russian).
5. Kasimov R.A. Subjective position as a component of education of a healthy personality. *Perspectives of Science & Education*, 2020, vol. 47, no. 5, pp. 59-74.

## Автор туралы мәлімет:

*Куанышбаева Зауре Бекеновна – педагогика ғылымдарының кандидаты, Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университетінің бастауышта оқыту әдістемесі кафедрасының аға оқытушысы, Қазақстан Республикасы, 160000, Шымкент қ. А.Байтұрсынов көшесі 13, телефон номері 87011372787, e-mail: Kzb-69@mail.ru.*

*Куанышбаева Зауре Бекеновна – кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры методика начального обучения Южно-Казахстанского государственного педагогического университета, Республика Казахстан 160000 г.Шымкент, ул.А.Байтұрсынова 13, телефон 87011372787, e-mail: Kzb-69@mail.ru.*

*Kuanyshbayeva Zaure Bekenovna – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of methods of primary education, South Kazakhstan State Pedagogical University, Republic of Kazakhstan, 160000 Shymkent, 13 A.Baitursynov Str., tel.: 87011372787, e-mail: Kzb-69@mail.ru.*

МРНТИ 16.31.51

УДК 378.6

[https://doi.org/10.52269/22266070\\_2023\\_4\\_179](https://doi.org/10.52269/22266070_2023_4_179)

## EFFECTIVE STRATEGIES FOR ENHANCING ORAL PROFICIENCY IN ENGLISH LANGUAGE EDUCATION THROUGH INNOVATIVE APPROACHES AND INTERACTIVE MATERIALS

*Kudritskaya M.I.\* – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Foreign Languages, affiliation: Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, U.Sultangazin Pedagogical Institute, Republic of Kazakhstan.*

*In our increasingly interconnected world, proficiency in English has become a vital skill for individuals seeking to engage in global communication, education, and business. One of the critical aspects of language proficiency is the ability to express oneself effectively through spoken communication. In the context of English language education, enhancing oral proficiency is a central goal. This essay explores the effective strategies for achieving this objective through innovative approaches and interactive materials. The main methods used in this research include scientific analysis and synthesis, description, discussion, and lesson modeling. The research results encompass the enhancement of the professional competence of future English language teachers and practical experience in the use of innovative approaches and interactive materials in English language teaching, leading to the improvement of the educational process in pre-service*